

Misstankar om att barn far illa

- Ett rättsligt perspektiv
av

Annika Staaf
Malmö Högskola

FN:s barnkonvention

- I artikel 19 sägs: "att konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård".

Varför tala om anmälningssplikten?

- Behov av återkommande diskussioner, gärna myndighetsöverskridande.
- Kritik från BO om brister i verksamheter som kommer i kontakt med barn
- Brist på kunskap om anmälningssplikten i sig men även vad/vilka situationer den omfattar
- Alla myndigheter har inte uppdaterade handlingsplaner vid sådana misstankar
- Barn far fortfarande illa. Ca en tredjedel av alla fysiska övergrepp och drygt hälften av de sexuella övergreppen förblir okända utanför offrens egna familjer. (BRÅ) anger att för år 2008 uppgår antalet anmälda misshandelsbrott mot barn och ungdomar i åldern 0–17 år till 17 193 fall (Läkartidningen nr 35 2010).

5 kap. SoL

Särskilda bestämmelser för olika grupper

Barn och unga

1 § Socialnämnden skall

- verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,
- i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,
- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,
- aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,
- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,
- i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,
- i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört. Lag (2007:1315).

Barn som far illa och anmälningssplikt

Socialtjänstlagen (SoL) 14 kap 1 § st 1

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd **bör** anmäla detta till nämnden.

Anmälningsskyldigheten 14:1 st 2 SoL

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är **skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd.**

Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter.

Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven **enskild verksamhet** som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

Anmälningssplikten 14:1 st 3 SoL

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Anmälningssplikten 14:1 st 4 SoL

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket **är skyldiga** att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

Anmälningssplikten 14:1 st 5 SoL

Om anmälan från Barnombudsmannen gäller bestämmelserna i 7 § lagen (1993:335) om Barnombudsman. Lag (2003:407).

För hälso- och sjukvård

- Läs mer om anmälan på:

Handbok

på: http://www.skane.se/pages/369718/Handbok-Barn_som_far_illa.pdf

- Själva anmälningsdokumentet på:

www.skane.se/pages/369718/barn_som_far_illa-blankett.pdf

- OBS! Dokumenten är något gamla idag.

För socialtjänst

- För handbok:

<http://www.malmo.se/download/18.76105f1c125780a6228800080885/Information++att+anm%C3%A4la+till+socialtj%C3%A4nsten+inkl.+blankett.pdf#search='anm%C3%A4lan+till+socialtj%C3%A4nst'>

- För blankett:

<http://www.malmo.se/sok?q=anmälan%20till%20socialtjänst>

- Dokumenten uppdaterade 2010

Statistik anmälningsplikten

BVC anmäler 11% av de barn som personal misstänker fara illa.

Förskola anmäler 35-45 %

Skola anmäler 15- 25 %

Polis anmäler ca 50 %

BUP anmäler ca 50 %

(Sundell et al 1997 och 1998)

Angivna orsaker till brist i anmälningsplikt

- Personligt obehag
- Ofullständigt sekretesskydd
- Rädsla för överrapportering
- Brist i förtroende för socialtjänst
- Inga handlingsplaner hur man går till väga
- Ingen eller brister i samverkan med socialtjänst
- Brister i kunskap om anmälningsplikten
- Svåra gränsdragningar/fall

Anmälningar m.m.

26 kap 5 § OSL

Sekretess gäller i verksamhet som anges i 1 och 4 §§ för uppgift i anmälan eller utsaga av en enskild om någons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, i förhållande till den som anmälan eller utsagan avser, endast om det kan antas att fara uppkommer för att den som har lämnat uppgiften eller någon närstående till denne utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Studie av läkares kunskap om anmälningsplikten

En nationell enkätundersökning genomfördes år 2009 bland samtliga utbildningschefer för blivande barnläkare.

En fjärdedel av landets blivande pediatriker hade fått utbildning om misshandel och vanvård av barn.

På de sex största klinikerna, vilka utbildar hälften av alla barnläkare, hade knappt en ST-läkare av sex fått sådan utbildning.

Bland nyblivna barnläkare var motsvarande andel en tredjedel.

Utbildningscheferna var eniga om att det finns ett omfattande behov av mer utbildning av blivande barnläkare inom ämnesområdet misshandel och vanvård av barn (Läkartidningen nr 35 2010)

Samverkan

5 kap 1a § SoL stadgar:

Socialnämnden skall i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 15 kap. denna lag och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

Exempel på infoutbyte

- **Positiva, harmlösa och redan kända uppgifter** kan lämnas i samverkansgrupp
- Uppgifter som **inhämtats på annat sätt** än via verksamheten t ex på fritiden.
- **Samtycke** från VH och i vissa fall enskild underårig själv, **10:1 och 12:3 OSL**.
- I vissa fall följer uppgiftsskyldighet av lag t ex **14:1 SoL** eller BrB 23:6.
- Att lämna info till andra myndigheter om detta behövs för att fullgöra den egna verksamheten, **10:2 OSL**
- **Generalklausulen i 10:27 OSL** kan användas av skola till andra myndigheter t ex polis och socialtjänst.
- Vid **polisanmälan** av ungdomars brott lite olika regler för skola resp. hälso- och sjukvård samt socialtjänst
- Socialtjänst och hälso- och sjukvård får enligt **25:12 samt 26:9** ge info för nödvändig vård, behandling eller annat stöd.
- Aidentifiering och diskussion i allmänna ordalag, konsultationer av soc.

Vad skall anmälas?

Fysiskt och psykiskt våld utgör händelser som skall anmälas till socialtjänsten. Inte sällan kommer hälso- och sjukvården i kontakt med det fysiska våldets konsekvenser där barnet har blivit slaget, bränt, skakat, förgiftat eller andra liknande omständigheter, inte sällan av nära anhörig eller vårdnadshavare.

Det psykiska våldet är ofta mera subtilt och svårare att uppmärksamma och påvisa. Psykiskt våld utgörs av systematiska kränkningar, förlöjliganden och förolämpningar, för hög ansvarsnivå i förhållande till ålder, att bevittna våld i nära relationer och annat lidande eller förnedringar. Hedersrelaterat våld.

Vad skall anmälas?

Sexuella övergrepp är också handlingar som hälso- och sjukvårdens personal kommer i kontakt med ofta genom att vårdnadshavare eller personal från förskola, skola eller annan verksamhet uppmärksammat smärtor eller avvikande och sexualiserade beteenden hos barn.

Ett övergrepp innebär att en person utnyttjar ett barns beroendeställning för att tillfredsställa sina behov och barnet har inte givit samtycke till handlingen eller kan inte förstå handlingens innebörd. Alla former av sexuella handlingar som är påtvingade barnet ingår, även om det finns stora variationer i hur allvarliga övergreppen är och hur mycket tvång som använts.

Vad skall anmälas?

Bristande omsorg/omsorgssvikt är ett samlingsbegrepp som innefattar såväl **fysisk som psykisk försummelse** av barnet. Att inte ge barnet god kost, adekvat klädsel, vård, dygnsvila, ombesörja hygien och tandhygien samt husrum är handlingar eller underlåtenhet som påverkar barnets hälsa negativt och det kan vara risk för allvarigare ohälsa.

Den psykiska försummelsen kan innefatta oförmåga för vårdnadshavare att knyta an till sitt barn eller att knyta an i allt för utsträckning, att inte kunna stimulera barnet känslomässigt eller intellektuellt.

Brister i omsorg utgör den vanligaste anmälningsorsaken enligt en studie från institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (2008).

Exempel

- En 11-årig flicka blev gravid för andra gången på ett halvår. Hon hävdade att hennes föräldrar skulle förskjuta henne om detta blev känt och MVC, skolhälsovård samt KK, meddelade varken VH eller socialtjänsten.
- Har ni egna exempel? Blev det ni valde att göra en bra lösning?

Sekretess i förhållande till vårdnadshavare

12 kap 3 § OSL

Sekretess till skydd för en enskild gäller, om den enskilde är underårig, även i förhållande till dennes vårdnadshavare. Sekretessen gäller dock inte i förhållande till vårdnadshavaren i den utsträckning denne enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör den underåriges personliga angelägenheter, såvida inte

1. det kan antas att den underåriga **lider betydande men** om uppgiften röjs för vårdnadshavaren, eller
2. det annars anges i denna lag.

Om sekretess inte gäller i förhållande till vårdnadshavaren förfogar denne enligt 2 § ensam eller, **beroende på den underåriges ålder och mognad**, tillsammans med den underåriga över sekretessen till skydd för den underåriga.

Vilka regler gäller vid anmälan och utredning?

10 kap. Sekretessbrytande bestämmelser och bestämmelser om undantag från sekretess

Samtycke

1 § Att sekretess till skydd för en enskild inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan enskild eller till en myndighet, om den enskilde *samtycker* till det, följer av 12 kap. och gäller med de begränsningar som anges där.

Kap 10 OSL

Omedelbart polisiärt ingripande mot unga

20 § Sekretessen enligt 26 kap. 1 § hindrar inte att en uppgift som behövs för ett omedelbart polisiärt ingripande lämnas till en polismyndighet när någon som kan antas vara under arton år påträffas av personal inom socialtjänsten

1. under förhållanden som uppenbarligen innebär överhängande och allvarlig risk för den unges hälsa eller utveckling, eller
2. om den unge påträffas när han eller hon begår brott.

Kap 10 OSL

Misstankar om vissa begångna brott mot unga

21 § Sekretessen enligt 25 kap. 1 §, 2 § andra stycket och 3–5 §§, 26 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ samt 33 kap. 2 § hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller en polismyndighet, om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt arton år och det är fråga om brott som avses i

1. 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, eller
2. lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling av kvinnor.

Exempel

Högsta domstolen har beslutat att den fällande tingsrättsdomen mot Uppsala kommun står fast. Kommunen fälldes för etnisk diskriminering där kommunen polisanmält en familj och tvingat en tioårig flicka att genomgå en gynekologisk undersökning.

Föräldrarna har somalisk bakgrund men har bott länge i Sverige och är svenska medborgare. Den tioåriga flickan som varit på sommarlov i Kenya blev hämtad av polis i skolan och utsattes för en gynekologisk tvångsundersökning. Uppsala tingsrätt dömde Uppsala kommun att betala 60 000 kronor i skadestånd till familjen för etnisk diskriminering.

Rätten delade DO:s uppfattning att enbart det faktum att familjen kommer från Somalia har genomsyrat kommunens hela handläggning av ärendet. Enligt domen går det inte att bortse från att familjens ursprung samt föreställningen att somaliska flickor könsstympas förefaller ha varit de huvudsakliga orsakerna till att anmälan gjordes.

– Könsstympning är ett allvarligt brott som ska motverkas och bestraffas och det är socialtjänstens skyldighet att agera till skydd för barn som misstänks fara illa. Men det måste finnas starkare stöd för misstanken än enbart den etniska tillhörigheten, säger DO.

□ Högsta domstolens mål nr Ö 4274-10

Kap 10 OSL

22 § Sekretess enligt 26 kap. 1 § hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet eller en polismyndighet, om uppgiften angår misstanke om brott som innefattar överlåtelse eller anskaffning till någon som inte har fyllt arton år och brottet avser

1. överlåtelse av narkotika i strid med narkotikastrafflagen (1968:64),
2. överlåtelse av dopningsmedel i strid med lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, eller
3. icke ringa fall av olovlig försäljning eller anskaffning av alkoholdrycker enligt alkohollagen (1994:1738).

Kap 10 OSL

24 § Sekretess som följer av andra sekretessbestämmelser än dem som anges i 19–23 §§ och 25 kap. 2 § första stycket hindrar inte att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott lämnas till en åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet, om fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda någon annan påföljd än böter.

Kap 10 OSL

Generalklausul

27 § Utöver vad som följer av 2, 3, 5 och 15-26 §§ får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

Första stycket gäller inte i fråga om sekretess enligt 24 kap. 8 §, 25 kap. 1-8 §§, 26 kap. 1-6 §§, 29 kap. 1 och 2 §§, 31 kap. 1 § första stycket, 2 och 12 §§, 33 kap. 2 §, 36 kap. 3 § samt 40 kap. 2 och 5 §§.

St 3

Kap 10 OSL

Ytterligare sekretessbrytande bestämmelser och undantag från sekretess

28 § **Sekretess hindrar inte** att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning.

Ytterligare sekretessbrytande bestämmelser och bestämmelser om undantag från sekretess finns i anslutning till berörda sekretessbestämmelser i avdelning IV-VI.

Vad händer sedan?

Barnavårdsutredningar

- **Förhandsbedömning innan ett ärende inleds enligt 11:1 SoL**

11 kap 1 § SoL

Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

- Mycket olika praxis i så kallade **förhandsbedömningar** mellan kommuner medför rättsosäkerhet. Olika toleransnivå, eller "magkänsla" vid bedömning om utredning skall inledas och olika stor ärendemängd bidrar till skillnaderna. Ur **Förhandsbedömningar i barnavårdsärenden – Tre kvantitativa studier med fördjupning H. Gegner och FoU Skåne 2009**

Barnavårdsutredningar

11 kap 2 § SoL

Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett **barns skydd** eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast **inom fyra månader**. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning **skall underrättas** om att en utredning Inleds.

- Inleds det en polisutredning samtidigt kan det vara bra att samordna underrättelsen med dem.

11 kap SoL

10 § Barn som har **fyllt 15 år** har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

(nytt stycke den 1 aug 2010) Vid en sådan utredning som avses i 2 § om behov av ingripande till ett barns skydd eller stöd får barnet höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Detsamma gäller vid en utredning på socialnämndens initiativ om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 7 eller 8 § föräldrabalken. Lag (2010:741).

Barnavårdsutredningar

- Var tredje aktualisering av ärende leder inte vidare till utredning.
- Betydligt vanligare att tjänstemannaanmälningar leder till utredning och vid misstanke om misshandel/övergrepp eller annat våld.
- Var femte barn som aktualiserats och varit föremål för förhandsbedömning återkommer inom en tvåårsperiod.

(Ur Förhandsbedömningar i barnavårdsärenden – Tre kvantitativa studier med fördjupning H. Gegneroch FoU Skåne 2009)

Barnavårdsutredningar

- Hur arbeta med de "tysta barnen" vid förhandsbedömningar?
- Hur göra med de barn där VH tackar nej till stöd men där tvångsvårdsinsatser inte är aktuella?
- Kommunalt självbestämmande – barnets bästa?
- När blir de kommunala skillnaderna så stora att de inverkar menligt på barnets rättssäkerhet och beslutens förutsebarhet?

(Ur Förhandsbedömningar i barnavårdsärenden – Tre kvantitativa studier med fördjupning H. Gegneroch FoU Skåne 2009)

Om OSL i hälso- och sjukvård samt socialtjänst

- http://www.skane.se/upload/Webbplatser/Skane_portalen-extern/dokument/tystnadplikt_sekretess_i_varde_n.pdf
- Se tystnadsplikt och sekretess i vården
Från: 2010-07-01
- <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Rosengard/Individ--familj/Sekretess.html>
- Se socialtjänsten Malmö 2010-01-12 flera dokument

Socialtjänstlagen 14 kap. Anmälan om missförhållanden - Lex Sarah

- **Skall ändras till att omfatta hela socialtjänstens verksamhet den 1/7 2011, det vill säga även inom LSS, LSU och SiS organisationer. Se prop. 2009/10:131**

2 § Var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid Statens institutionsstyrelse ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet. *Lag (2010:429).*

3 § Den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten eller vid Statens institutionsstyrelse ska genast rapportera om han eller hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande, som rör den som får, eller kan komma i fråga för, insatser inom verksamheten.

Rapporteringskyldigheten fullgörs

1. i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet till den som bedriver verksamheten,
2. i verksamhet vid Statens institutionsstyrelse till ledningen, och
3. i övrigt till berörd socialnämnd. *Lag (2010:429).*